

Kdo je účastníkem řízení při likvidaci dědictví podle předpisů platných před 01.01.2014?

Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb., dále jako o.s.ř.) upravuje v § 175t způsob, jakým se nařizuje likvidace dědictví. § 175b o.s.ř. pak říká, že účastníky řízení jsou ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob stát. Věřitel zůstavitelův je účastníkem řízení v případě postupu dle § 175p o.s.ř., v případě, kdy se vypořádává jeho pohledávka a při likvidaci dědictví.

V praxi je potom vlastní nařízení likvidace a určení účastníků velmi problematické a liší se případ od případu podle toho, který soud likvidaci projednává, neboť příslušná právní úprava je velmi kusá (tři paragrafy občanského soudního řádu).

Aby mohla být nařízená likvidace dědictví, musí být splněny dvě podmínky. První podmínkou je předchozí pravomocné usnesení o tom, že dědictví je předloženo, druhou podmínkou je, že nedojde k dohodě dle § 175p o.s.ř., tedy o tom, že by předložené dědictví bylo přenecháno věřitelům k úhradě dluhů. Pro úplnost uvádím, že splnění této druhé podmínky nastane i tehdy, pokud kterýkoli z věřitelů oznámí soudu (soudnímu komisaři), že nesouhlasí s uzavřením dohody dle § 175p o.s.ř.

Dle § 175t odst. 2 o.s.ř. o nařízení likvidace vydá soud usnesení, ve kterém vyzve věřitele, aby mu oznámili své pohledávky ve lhůtě, kterou v usnesení stanoví a upozorní je, že pohledávky, které nebudou při likvidaci uspokojeny zaniknou. Toto usnesení vyvěsí na úřední desce soudu. V praxi zde potom vyvstává zcela zásadní otázka, spojená s povinností věřitelů se přihlásit, která určí další okruh případných účastníků a jejíž řešení je u různých soudů odlišné. Domnívám se, že usnesení, kterým se nařizuje likvidace dědictví, je třeba doručit všem případným v řízení známým věřitelům a to bez ohledu na to, zda jejich pohledávky byly nebo nebyly v předcházejícím dědickém řízení uznány. Soud tedy doručí usnesení všem osobám, které do řízení v jeho předchozím průběhu přihlásili jakoukoli pohledávku. Ve výrokové části usnesení o nařízení likvidace pak stanoví, že věřitelé jsou povinni oznámit své pohledávky ve lhůtě, jejíž počátek je vázán na právní moc usnesení o nařízení likvidace. Jakmile toto usnesení nabude právní moci, je dle mého názoru povinností všech účastníků, kteří mají pohledávku vůči zůstaviteli, ji přihlásit, a to bez ohledu na to, zda jde o věřitele známé nebo neznámé. Tedy platí, že ti věřitelé, kteří jsou známi, jsou o své povinnosti vyrozuměni doručením usnesení. Jakmile se stane pravomocné, dává jim možnost přihlásit svou pohledávku do řízení o likvidaci. Věřitelé neznámí, nebo ti, jimž se nepodařilo z jakéhokoli důvodu doručit (například proto, že neoznámili soudu změnu sídla, adresy nebo zanikli) jsou na svá práva upozorněni vyhláškou. Jsem přesvědčen o tom, že je povinností všech známých věřitelů poté, co jsou k tomuto vyzváni, aby znovu své pohledávky u soudu (soudního komisaře) přihlásili. Tento názor opírám o výslovné znění v §175t odst. 2 o.s.ř., kde je výslovně stanoveno, že soud vyzve věřitele, aby mu oznámili své pohledávky bez toho, že by zde bylo nějakým způsobem rozlišováno, zda jde o věřitele známé nebo neznámé. Dalším argumentem pro tuto povinnost nového oznámení pohledávek je, že řízení o likvidaci dědictví je považováno za řízení svého druhu a řízení odlišné od řízení dědického, což lze dovodit ze znění § 175t odst. 3 o.s.ř. Argumentem dalším by pak mělo být to, že věřitel zůstavitele se až v této chvíli stává účastníkem řízení (§ 175b o.s.ř.). Věřitelem před nařízením likvidace do dědického řízení přihlášená pohledávka je pouhým upozorněním soudu, které soud zohlední při určení obvyklé ceny majetku, dluhu a případného předlužení dědictví. Neznamená to, že by v rámci dědického řízení o takovéto pohledávce soud rozhodl,

že je pohledávkou oprávněnou a nepromlčenou. Postup pro přihlašování pohledávek by měl být v této chvíli obdobný jako v insolvenčním řízení, kdy insolvenční správce rovněž vyzve věřitele, aby v jím určené lhůtě své pohledávky přihlásili s tím, že k pohledávkám vadně přihlášeným se nepřihlíží. Dalším, a jistě ne posledním argumentem by potom mělo být zachování rovnosti účastníků, kteří jako věřitelé vstupují do řízení o likvidaci dědictví.

V praxi se lze setkat také s postupem, že soud automaticky považuje všechny dříve do dědictví přihlášené pohledávky za již platně přihlášené pohledávky i do likvidace dědictví. Domnívám se, že tento postup je nesprávný, a to nejen s odkazem na výše uvedené. Z tohoto postupu soudu by mohl vzejít nejasný okruh účastníků, kdy právnická osoba, která dříve do dědictví přihlásila svou pohledávku, v mezidobí zcela zanikla, neexistuje její právní nástupce, ale automaticky by takováto osoba byla považována za účastníka řízení. Mimo to se takovýmto postupem zkracují práva účastníka řízení, který má tím, že svou pohledávku do likvidace nepřihlásí možnost z takového řízení vystoupit a nadále se ho neúčastnit.

Další krok při určení okruhu účastníků řízení o likvidaci dědictví pak spočívá v tom, že soud (soudní komisař) nadále jedná s těmi, kteří v usnesení stanovené lhůtě své pohledávky řádně přihlásili. Možnost toho, kdo pohledávku řádně nepřihlásil domáhat se další účasti v řízení o likvidaci je uzavřená, neboť nesplnil svou povinnost vzešlou z pravomocného usnesení soudu (je zde tedy překážka věci pravomocně rozhodnuté). Následně soud vyzve ty, kteří řádně přihlásili pohledávky, aby soudu oznámili, zda v průběhu řízení o dědictví a to do doby, než byla pravomocně nařízena likvidace dědictví, uplatnili svou pohledávku žalobou u soudu. Následně by měl soudní komisař (a zde se nedá dle mého názoru postupovat jinak, než podobně, jako by postupoval insolvenční správce) posoudit oprávněnost a nároky vyplývající z přihlášených pohledávek. Je všeobecně známo, že dědické řízení jako takové nestaví lhůty, ve kterých se pohledávky promlčují. Řízení o likvidaci dědictví je potom řízením svého druhu a s okamžikem právní moci takového nařízení likvidace nastává i bod, od kterého budou všechny přihlášené pohledávky soudním komisařem posuzovány. Takovéto pohledávky však budou posuzovány stejně, jakoby je hodnotil soud ve sporném řízení. Je otázkou, jak posoudit případné promlčení pohledávek (které byly promlčeny, buď již před úmrtím zůstavitele, nebo pohledávky, které se promlčely v průběhu dědického řízení a to až do okamžiku právní moci nařízení likvidace dědictví) a kdo je oprávněn takovouto případnou námitku promlčení vznést. Domnívám se, že zcela jistě tato možnost náleží dědicům, pokud jsou účastníky řízení o likvidaci dědictví, nebo státu, pokud je účastníkem řízení o likvidaci dědictví, pokud by mu jinak dědictví připadlo jako odúmrtí. Je otázkou, zda takovouto námitku může vznést jiný účastník tohoto řízení proti jinému účastníku (věřitel proti věřiteli). I v tomto případě se domnívám, že by toto oprávnění mělo být zachováno a to s ohledem na to, že promlčené pohledávky, o které se věřitel řádně nestaral, aby je v zákonné lhůtě uplatnil u soudu, by snížily případný rozsah z uspokojení vyplývající z provedené likvidace dědictví u ostatních věřitelů, kteří své pohledávky (práva) řádně uplatnili. Zcela specifické je v tomto případě postavení soudního komisaře a to, jakým způsobem bude případné "promlčené" pohledávky posuzovat. Pokud bychom vyšli z toho, že soudní komisař není soudcem, ale spíše má v této fázi řízení postavení obdobné jako insolvenční správce, pak by i on měl mít možnost a snad i povinnost toto posoudit a s takovýmto věřiteli jako účastníky řízení dále nejednat, respektive jim nepřiznat podíl na výtěžku z likvidace dědictví. Takovéto rozhodnutí by se pak odráželo v usnesení, kterým se likvidace končí, a kterým se provede rozvrh výtěžku zpeněžení majetku zůstavitele mezi věřitele, a to tím způsobem, že by dotyčného stále považoval za účastníka řízení, avšak v rámci výtěžku mu na něm nepřizná žádný podíl. Druhým důvodem pro posouzení, přihlášených "promlčených" pohledávek ze strany soudního komisaře by mohlo být to, že:

(A) takovouto pohledávku budeme považovat za prekludovanou, neboť věřiteli uplynula doba, ve které měl svou pohledávku řádně uplatnit u soudu (tedy nastalo uplynutí propadlé lhůty a nebylo uplatněno právo ve lhůtě),

(B) za "dlužníka" zde bude považován výtěžek z likvidace, neboť ve své podstatě jde stále o řízení nesporné a soudní komisař zde svým rozhodnutím nahradí případnou autonomii vůle dlužníka a zákon by zde zakládal zcela nerovnoměrné postavení mezi věřiteli, kdy tím, že někdo z věřitelů nehájil dostatečně v průběhu dědického řízení svá práva (podáním žaloby), by se automaticky dostal do stejného postavení jako ten, kdo řádně a včas své pohledávky uplatnil. Zcela extrémní situace by potom nastala v případě pohledávek promlčených ještě před úmrtím zůstavitele, kdy by bylo možné přihlásit jakoukoli pohledávku, která vznikla kdykoli za života zůstavitele.